

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ
ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫ

90

Көрнекті қоғам қайраткері,
академик-жазушы, ұстаз-ғалым
З. Қабдоловтың 90 жылдығына арналған

«ҚАБДОЛОВ ОҚУЛАРЫ»

X–халықаралық ғылыми-практикалық конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 11 желтоқсан, 2017 жыл

Алматы 2018

**Көрнекті қоғам қайраткері,
академик-жазушы, ұстаз-ғалым
Зейнолла Қабдоловтың 90 жылдығына арналған
«ҚАБДОЛОВ ОҚУЛАРЫ» атты
X халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

Алматы
«Қазақ университеті»
2018

**Жалпы редакциясын басқарған филология ғылымдарының докторы,
профессор Өмірхан Әбдиманұлы**

Ғылыми редакторлар:
Бисенғали З.-Ғ.Қ., Темірболат А. Б., Солтанаева Е. М.

Көрнекті қоғам қайраткері, академик-жазушы, ұстаз-ғалым Зейнолла Қабдоловтың 90 жылдығына арналған «Қабдолов оқулары» атты X халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 221 б.

ISBN 978-601-04-3392-2

Жинаққа көрнекті қоғам қайраткері, академик-жазушы, ұстаз-ғалым Зейнолла Қабдоловтың 90 жылдығына арналған «Қабдолов оқулары» атты X халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары енгізілген. Конференцияда жасалған баяндамалар негізінен З. Қабдолов шығармашылығының сыр-сипатын және қазіргі әдебиеттанудың өзекті мәселелерін қамтиды.

Ғылыми жиын материалдары студенттер мен магистранттарға, іздеушілер мен жас қаламгерлерге, қалың көпшілікке арналған.

риторикалы, нанымсыз өлеңдер де бар. Мұнда өлеңдер, әсіресе ақынның алғашқы дәуірінде, әйтпесе шығарманы әлі игеріп болмаған тың тақырыпқа газет редакцияларының тапсыруымен суыт жазған реттерде туған («Қуат» пен «Жорық» поэмалары және 1931 – 1932 жылдары өндіріс, колхоз тақырыбына жазылған кейбір өлеңдері).

Ақын поэзияның кең арналы, терең сырлы лирикалық салаларында жарқырап көзге түсті де, шын халықтық, нағыз ұлттық поэзияның өрнекті үлгілерін салды.

I. Жансүгіров эпикада да, лирикада да терең ойдың, үлкен сезімнің, ұшқыр қиялдың ақыны болды. Ол әрқашан ақын жүрегін жарып шығатын шын сезімді жырлады. Ал, ақын сезімі үнемі заман құбылыстарымен, ондағы өзгеріспен байланыста көрінді. Оның поэзиясының халықтық, партиялық әдебиеттің алғы шебінде болуы да осыдан.

**әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
докторанты Е. Хуатбекұлы,
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
оқытушысы Б.Б. Баязитов**

ИДЕОЛОГИЯҒА ДИСКУРСТЫҚ ТАЛДАУ

Идеологияға дискурстық талдаудың қолданылуында негізгі міндеттер айқын. Кез-келген идеология қалыптасуы, дамуы, талқылануы барлығы ауызша немесе жазбаша байланыс жасау арқылы жүзеге асады. Дегенмен идеологияны тек дискурстық талдау әдісімен жіті талдау жасаймыз деу қисынға келмейтіндігі анық, өйткені бұл жерде біз идеологияның көптеген танымдық және әлеуметтік аспектілерін назардан тыс қалдырып аламыз. Сондықтан әрдайым идеологияға жүргізілген дискурстық талдау әлеуметтік-танымдық компоненттермен толықтырылып, нақты шындықтан ажырамауы қажет.

Идеология мен дискурс арасында байланыс туралы зерттеуімізді бастамас бұрын, идеология деген не, соған тоқталып өтсек. Әуелі идеология – жалпылама айтқанда наным мен сенімдер жүйесі. Қоғамдық құрылымдар мен әлеуметтік процестерде

идеология бір мүддеде қолданылғанымен, наным жүйесі ретінде идеология белгілі бір құрылымның нұсқауына бағынбайды.

Л. Альтюссердің әлеуметтік қатынастарды қалыптастыруда идеологияның рөлі тұрғысынан зерттеген еңбектері идеологияға дискурстық анализ жасауға жетелейді. Л. Альтюссердің пікірінше «идеологияның шеңберінде ғана жүзеге асырылатыннан басқа тәжірибе жоқ» [1] – дейді, яғни жалпы қоғамдық атқарылған дүниелердің барлығы белгілі бір идеологияның аясында қалыптасып, орындалады. Дискурстық талдау идеологияны өзінің шарттарына бағындыру арқылы жүзеге асырылмайды, керісінше идеологияның материалдық аспектісі бола отырып оның негізін анықтайды. Нақты бір идеологиялық әрекет жасау үшін бір немесе оданда көп дискурстық құрылымдарды пайдалануы мүмкін. (мысалы: аргументті дискурс – жазушы немесе баяндаушы белгілі бір дәлелдерді пайдалану арқылы өз аудиториясын сендіре білетін байланыс нысаны, баяндау т.б). Осылайша, дискурс идеология қалыптастырудың бөлігі бола отырып, оны жаңғыртуға және түрлендіруге ат салысады.

Қоғамның шеңберінде ұлттық идеологияны жаңғыртуда үнемі күрестер жүргізіліп жатыр. Бірақ ол қаншалықты нәтиже беріп жатыр, негізгі мәселе осында. Э. Лакло мен Ш. Муфф идеология тәжірибе жүзінде іске асырылмаса, онда оның аналогы «объективтілік» [2] деген пікір білдіреді. Бұл пікірге Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласындағы «Жаңа тұрпаттағы жаңғырудың ең басты шарты – сол ұлттық кодынды сақтай білу. Онсыз жаңғыру дегеніңіз жаңғырыққа айналуы оп-оңай» [3] деген тұжырымы да сай келеді.

Әдеби дискурсты әлем ғалымдары жан-жақты қарастыра келе, бірі: аргументті, баяндау, сипаттау және экспозициялық дискурс деп төрт түрге бөлсе. Екіншісі: Поэтикалық, экспрессивті, транзакциялық дискурс деп үшке бөліп қарастырады. Осы тұрғыда біз екінші топ өкілдерінің пікірін негізге ала отырып жоғарыда аталған дискурстың ішінен поэтикалық және экспрессивтік дискурс түрінде ұлттық идеология қаншалықты көрініс алды соған тоқталсақ.

Бірінші: Экспрессив: Экспрессивті дискурс деп творчестволық еңбек болып саналатын, бірақ толыққанды көркем туынды емес әдеби жазбаларды айтамыз. Экспрессивтік дискурсқа мысал

ретінде естеліктер, хаттар, онлайн жазбаларды айтуға болады. Бұл тұрғыда М. Мағауиннің «Қамшы» сайтына шыққан «Жаңа» мақаласын мысал етіп алсақ, Абайға дейінгі шығыстық сарындағы әдеби үдеріс пен батыс әдебиетінің тоғысқан арнасын «Ескендір» поэмасынан көретінімізді айта келе Абай мектебінен тараған әдебиет өкілдерінің қазақ әдебиетіне қосқан үлесі, дәстүр сабақтастығы нақты айтылады.

Поэтикалық: поэтикалық дискурс қиял мен ойдың шексіздігіне иек артқан, барлық ішкі көңіл күйін көркем тілмен жеткізе білген туынды. Тұшымды сөздерді бойына сіңірген көркем туындылардың дені осы поэтикалық дискурсқа мысал бола алады. Романдар, поэзиялық шығармалар т.б. жатады.

Поэтикалық шығарманың идеологияға қаншалықты әсер етуін айтпас бұрын азаттық алған уақытта мемлекет басшысының «Жаңарған Қазақстан Елтаңбасы, Туы мен Гимні дүниеге келген, планетамыздың көптеген елдері біздің тәуелсіздігімізді танып, бізді өзінің дүниежүзілік отбасына қабылдаған күндер» [4, 85] – деуі, елдігімізді нықтар болса, осы тіркестерге сарындас туындылар прозалық және поэзиялық шығармаларда да кең көрініс алды. Оразақын Асқар «Өз туым», Б. Бөмішұлы «Ту», «Елтаңба», «Әнұран» сынды өлеңдері жастарды патриоттыққа шақырып, ұлтын сүюді дәріптеді.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Althusser L. Ideology and Ideological State Apparatuses //On ideology. London, . 2008. P. 44.
2. Лакло Э. Невозможность общества // Логос. 2003, № 4-5. С. 56.
3. http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy
4. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздігіміздің бес жылы. – Алматы: Қазақстан, 1996. – 640 б.

МАЗМҰНЫ

1-СЕКЦИЯ.

3. ҚАБДОЛОВ – ҰСТАЗ, ҒАЛЫМ, ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРІ

Әбдиманұлы Ө. Рухани жаңғыруды ұлықтаған ұстаз	3
Сейітжанұлы З. Тұнық ойдың тұнбасы	11
Кәрібозұлы Б. «Қазақтың Қабдоловының» туғанына 90 жыл.....	17
Тілепов Ж. Қарымды қаламгер З. Қабдоловтың шығармашылық әлемі.....	30
Ахметова К. Ұстазын пір тұтқан шәкірт	38
Әбілхақ М. Смағұлов Ж., Академик З. Қабдолов ұлттық әдебиеттануындағы ғылыми мектептер хақында	41
Болатова Г., Болатова Г. Әуезовтану және З. Қабдолов	48
Әбдіқұлова Р., Мекебаева Л., Оспанова А. М. Әуезов шешендік мектебінің түлегі	55
Қалқабаева С. Зейнолла Қабдоловтың ғылыми-әдеби шығармашылығы	61
Қамарова Н. Сөз өнеріндегі өшпес із	65
Мұқашева М. Айналасына нұр шашып жүретін	76
Бірәлі Г., Киелі Әуезов аудиториясы және Зейнолла Қабдолов рухы.	78
Дәрібайұлы С. Ой тұмар.....	85
Шортанбаев Ш. Зейнолла Қабдоловтың тұлға шығармашылығын оқытудағы өзіндік ұстанымдары	89
Ақтанова А.С. Жазушының бас кітабы.....	97
Қайып А. Азамат болу – міндегің !	101
Мәмбетов Ж. Тәлімгер (Академик Зейнолла Қабдолов туралы).....	107

2-СЕКЦИЯ.

ӘДЕБИЕТ ТЕОРИЯСЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Бисенғали З. «Сөз өнері» және әдеби стиль	113
Мүтiev З. Академик Зейнолла Қабдолов және қазақ өлеңінің теориялық мәселелері	122
Жаксылықов А., Алпысбаева Т. Архетипи пути в повести Ануара Алимжанова «Дорога людей»	132
Мауленов А. Т. Әбдіков шығармаларындағы мифологиялық дуализм мәселелері	139
Солтанаева Е.М. XX ғасырдың соңғы ширегіндегі қазақ-орыс әдеби байланыстарының кейбір формалары.....	154

III – СЕКЦИЯ

ЖАС ҒАЛЫМДАР МІНБЕРІ

Бижанова А. Ілияс Жансүгіров поэзиясындағы ақындық екіпін	166
Хуатбекұлы Е., Байзитов Б.Б. Идеологияға дискурстық талдау	169
Шоңижанова М.Т. М.Х. Дулатидің «Тарих-и-рашиди» еңбегінің қазақ әдебиетіндегі орны	172

Досанова Н. Ақын және құстар әлемі.....	179
Құмарбекұлы Т. А. Бабиұлының «Бүркіт» поэмасы хақында	190
Тұрыскелді І.М. Бауыржан Момышұлы шығармаларының жанрлық ерекшелігі.....	194
Жусупова А.У. Речевое поведение казахов как отражение этнокультурной идентичности	200
Шаймарданова А. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы мұрасы: жаңғыру мен табыс кілті.....	209
Шегебаев А. Тұрмыс-салт жырларының зерттелуі.....	215

Ғылыми басылым

**Көрнекті қоғам қайраткері,
академик-жазушы, ұстаз-ғалым
Зейнолла Қабдоловтың 90 жылдығына арналған
«ҚАБДОЛОВ ОҚУЛАРЫ» атты
X халықаралық ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ИБ № 11936

Басуға 26.04.2018 жылы қол қойылды. Формат 60x84 ¹/₁₆.

Көлемі 13,9 б. т. Тапсырыс № 2124. Таралымы 50 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.